

Fotó: Krajczár Béla

PILIS

FÖLDRAJZI HELYZET

A fővárostól észak-nyugatra, a Duna kanyarulatának ölelésében emelkedő mintegy 400 km² kiterjedésű hegyvidéket már a középkori forrásokban Pilis névvel illeték, noha már ismert, hogy közzettani szempontból két különböző részre osztható: az üledékes eredetű Pilis hegységre és a vulkanikus eredetű Visegrádi-hegységre. A máig élő közös elnevezés mégis helyénvaló. A feltehetően szláv eredetű pilis szó szerzetesek tonzúrájára utal, és valóban: a hegyek legmagasabb csúcsain több mint a kopaszok, míg az alacsonyabban fekvő rétegeket sűrű, monoton jellegű erdőtakaró fedi. A hasonlat nem véletlen: barlangjaik egykor remetéknak adtak otthont, és az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend, a Pálosok születése is e területhez kötődik. Ez az őskortól lakott terület több száz barlangjával, kolostorromjával, forrásaival, változatos élővilágával, érdekes geológiájával, csodálatos kilátópontjaival és egyedi településeivel hazánk egyik legjelentősebb turistacélpontja.

[A kilátópontokról jól láthatók mind a magasan fekvő, mind a völgyek területén éktelenkedő táj- és épületesek!]

Fotók: Pilisi Parkerdő

ÉGHAJLAT

A Pilis hegység éghajlatára a Duna vízfelülete és az erdős táj kedvező befolyással van: a nyár mérsékeltlen meleg, a tél nem túl zord, a napfényes órák száma közepes. A Pilis hegyvonulat iránya megegyezik a csapadékot hozó uralkodó széliránnyal, így a terület csapadékban nem mondható gazdagnak, ráadásul lényegesen több jut a nyugati és északnyugati részekre, mint a keleti, délkeleti lejtőkre. Általánosságban elmondható, hogy a magasság növekedésével csökken a hőmérséklet, azaz a szubmediterrán jellegű Duna-menti területekkel szemben zordabb és csapadékosabb a tél, és üdítően hűvösebbek a nyári hónapok. Ugyanakkor nő a napsütéses órák száma, a téli hónapokban a hegygerincek és hegycsúcsok időjárása naposabb a ködös és hűvös hegylábi területeknél, fagyos völgyeknél. Az uralkodó szélirány a teljes Pilisre észak-nyugati. Ne feledjük, hogy a Kárpát-medencében a négy évszakkal szemben

Az egyedi tájértékekről a megyei **Értéktárban** és **TájÉrték Kataszter (TÉKA)** programban is tájékozódhatunk!

emeljük házainkat: a tél hideg, de hirtelen jöhet a melegebb tavasz, majd a forró nyár. Számolnunk kell a jelentős mennyiségű és időnként intenzíven érkező csapadékkal (víz, hó, jég), a viharos szelekkel, a tavaszi áradásokkal. Ezért nem építhetünk azokkal a módszerekkel, melyek egy északi, vagy egy mediterrán vidék sajátjai.

[Az észak-nyugati szél ereje olykor viharossá fokozódik, melyre az épületek telepítésekor legyünk figyelemmel!]

1. melléklet

KÖZETEK ÉS VÍZRAJZ

A Pilis-hegység alapköze mészke és dolomit, melyek a vizeket a mélybe vezetik, ezért a felszínen igen vízszegény, viszont a mélyben egységes karsztvízrendszer képződik, a heglábaknál források fakadnak. A Visegrádi-hegység a Börzsöny ikertestvére, amitől a Duna választotta le. Vulkanári andezit és tufa alkotja az alapközetet, amelyek a felszíni vizeket nem eresztik át könnyen, ezért számos patak szabdalja, amelyek mind

MÉSZKŐ

ANDEZIT

A vízügyi tudnivalókról a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság www.kdvvizig.hu, a pilisi forrásokról a Pilisi Parkerdő www.parkerdo.hu honlapján tájékozódhatunk.

a Dunába folynak. A hegység területén több védett forrás fakad, valamint rengeteg barlang található. A két hegység peremterületein hévizek törnek fel, a belterületeken számos tavacska található. A Duna árvizei a hóolvadást és a nyári esőket követően jellemzők, ezekben az időszakokban a kisebb patakok is gyakran haragossá válnak és kilépnek medrükből.

[Tájékozódjunk a vízügyi sajátosságokról!]

KÖZETEK – HELYI ÉPÍTŐANYAGOK

Az egyedi településképet döntően befolyásolja a helyben termelt építőkövek használata, a Pilis területén számos helyen is működik (Üröm, Budakalász, Ezüsthely, Pilisjávralu, Dunabogdány stb.). Kiemelt értéket képviselnek a labazatokon, kerítéseken, támfalakon és kapuszlopkon megjelenő tradicionális építőkövek. Általánosságban elmondható, hogy minél északabbra haladunk, annál sötétebbek a hagyományosan használt kövek. Míg Budakalász, Pomázon, Csobánkán és Pilisvörösváron a travertin (édesvízi mészke) és a hárshgyi homokkő használata a jellemző, addig Dunabogdány, Leányfalu, Visegrád és Esztergom környékén főként andezittel találkozhatunk. A teljes pilisi területre igaz a bazalt vagy andezit kockakő burkolat használata, mely hozzájárul a hangulatos utcaképhez.

[Távoli földrészekről ideszállított kövek helyett helyi építőköveket használjunk!]

1. melléklet

NÖVÉNYZET ÉS TALAJ

Az egész területre jellemző a zárt erdőtakaró, közöttük sok a tisztás és a virágos rét. Az erdők uralkodó fafajai a bükk és a tölgy. További jellemző fajok: mezei juhar, hegyi juhar, csertölgy, kocsánytalan tölgy, molyhos tölgy, kislevelű hárs, hegyi szil, vörösfenyő, feketefenyő, magyar vadkörte. Cserjék: galagonya, kecskerágó, húsos som, kökény. A Pilis védett növényritkasága a Magyarföldi husáng, ami a jégkorszak időszakából csak ezen a területen fennmaradt faj, valamint a Pilisi len és a Hegyi tarsóka. Jellegetes növénye a vidéknek a Pirosló hunyor, a Waldstein pimpó és a Szirti gyöngyvessző. Valamennyi területnek megvan a maga különlegessége (Szentendrei rizsa, ritka haragvirágok stb.). Az erdőknél sok a csermefőlegésszal és csapadékos időjárás. Szentendrei és a Lupa-menti puhlya- és keménifa-teredők övzika folyóparton, itt fehér víz, fehér és fekete nyar és törekeny tuz, az áradásnak kevésbé kitett, magasabb területeken a szil és éger fajok a jellemzők. Homokos partokon pusztagyepék növényei, és a folyó mentén mocsárrétek, tocsogók gazdagítják a tájat. Több talajtípussal találkozhatunk a Pilisben, melyek változatos mezőgazdaságnak adnak otthont: az erdők mellett a rétek-legelő, szántók, és szőlősök jelentősek. A hegyvidéken inkább alacsony termőképességű talaj a jellemző, a Duna menti kedvezőbb talajt a mezőgazdaság jól hasznosítja. Számos esetben kell térfogatváltó agyaggal számolni, mely az alapozásnál különös odafigyelést igényel.

[Tartózkodjunk a tájidegen növényektől és igyekezzünk madárbarát kertek kialakítani!]

KOLOSZTORTÁJ ÉS KIRÁLYI ERDŐ

A Pilis európai viszonylatban is kiemelkedő jelentőségű történeti táj, amely egyedülállóan fennmaradt példája a középkorban kialakult királyi birtok- és erdőterület-komplexum jellegzetes területhasználatának. A korabeli királyi erdő kiterjedése lényegében megegyezik a mai Nemzeti Park területével. A Pilis területe az egyik legjobban azonosítható középkori kolostortájként is történeti értékeket hordoz: az egykor itt élt pálos és ciszterci szerzetesek nagyrészt tudatos tájatalakító tevékenységének nyomai még ma is olvashatók, a kolostorok romjai építészettörténeti jelentőségűek. A török háborúk után az elnéptelenedett területekre szlovák, szerb és német települések érkeztek. Az új falvak minden esetben a középkori királyi kolostorok romjaihoz kapcsolódtak, határhasználatukban is igazodva a középkori területhasználatához. A legújabb korban sem következett be ebben lényeges változás: az egykori falvak erdőgazdálkodási, mezőgazdasági jellege a mai napig fennmaradt, jelentősebb iparosításra nem került sor. A terület egysége megmaradt, és a középkori királyi erdővel lényegében megegyező területen létrehozott a Pilisi Tájvédelmi Körzet, jelenleg a Duna-Ipoly Nemzeti Park pilisi tájegysége, egyben UNESCO bioszféra rezervátum biztosítja az integritás fennmaradását.

[A környezet érzékenysége, a természeti táj dominanciája miatt kiemelkedően fontos az új létesítmények, területhasználatok tájba illesztése! Amilyen könnyű megsebezni, olyan nehéz begyógyítani a tájban és a látványban ejtett sebeket!]

A természeti értékekről bővebben a Duna-Ipoly Nemzeti Park honlapján. www.dunaiopoly.hu, az erdőkkel kapcsolatos aktualitásokról a Pilisi Parkerdő honlapján lehet tájékozódni www.parkerdo.hu

ÁLLATVILÁG

A vidék állatvilága igen gazdag, a védett és fokozottan védett fajok száma meghaladja a hétszázat. A nagyvadak közül szarvasok, őzek, muflonok, vaddisznók is élnek az erdőkben. A kisebbek közül például rókával, nyúllal, mókussal és gazdag madárvilággal, a barlangokban népes denevérkolóniákkal találkozhatunk. A főváros közvetlen szomszédságában lévő nagy kiterjedésű védett természeti területet 1981-ben az UNESCO bioszféra rezervátummá nyilvánította. Európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű Natura 2000 területek a Pilis-Visegrádi-hegység, valamint a Duna és ártere elnevezésű, kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek.

[Tartsuk tiszteletben az állatvilág élőhelyeit!]

1. melléklet

Fotó: Dénes György

ÉPÍTETT ÖRÖKSÉG

A pilisi települések a természeti értékek széles skálájával és gazdag történelmi múlttal, örökségekkel büszkélkedhetnek. Itt található a dunai limes szakasza, az Esztergom és Visegrád középkori királyi központok, és az egykori királyi erdő, melyek világörökség várományos helyszínek. A Dunakanyar tájegység egésze és azon belül a pilisi térség művészettörténelmi és történelmi emlékekben (római kori, román, barokk, reneszánsz emlékek, kolostorok romjai stb.) csakúgy, mint természeti látnivalókban (sziklaalakzatok, barlangok) az ország egyik leggazdagabb vidéke. A török hódoltság után érkező szlovák, szerb és német telepések leszármazottai

A Pilis a Budapest-Közép-Dunavidéki turisztikai régió része. A pilisi királyi erdőről a www.vilagorokseg.hu, a pilisi zarándokutakról a magyarzarandokut.hu és a viamargaritarum.info honlapon tájékozódhat.

ma is a Dunakanyar településeit lakják, nemzeti hagyományait őrizzék és ápolva. A meglévő településstruktúrához igazodva, hátrahagyott hazájuknak és az új otthon helyi hagyományait is visszatükröző, egyedi épített környezetet hoztak létre.

A Pilis évszázadok óta szakrális központ, melynek jelentőségét, spirituális erejét és ezotérikus rejtélyét taglaló irodalom igen számottevő. A mai napig népszerű zarándokcélpontra, a táj szépsége, a pálosok ősi ereje megérinti a vándorok lelkét. A gyógyító forrásokat is érintő zarándokutakat Mária-kápolnák, oltalmazó Mária szobrok, keresztek szegélyezik.

Az egyes műemlékekről és védendő építészeti örökségről szóló leírások az arculati kézikönyv „örökségünk” fejezetében olvashatók.

[Vegyük észre, csodálkozzuk rá a település épített örökségére!]